

Landbrugsjord er steget voldsomt i pris, og vi står over for en reel fare for økologisk tilbagegang, hvis vi ikke finder nye veje i generationsskiftet og måden at finansiere landbruget på, så der skabes økonomisk rum til udvikling af bæredygtigheden.

AKTUELT

EJENDOMSHANDEL: Økologiske gårde er i dag af en økonomisk størrelse, som yngre, nyuddannede økologiske landmænd vil have overordentligt vanskeligt ved at finde finansiering til. Derfor indgår nye ejerformer som en væsentlig del af et projekt, Økologisk Landsforening ønsker at realisere i samarbejde med Foreningen for Biodynamisk Jordbrug

Foto: Morten Telling

Foreninger udvikler nye ejerformer

Af Irene Brandt

Hvordan går en nyuddannet ung landmand ned i banken for at låne de mindst 30-40 mio. kr., som det i dag koster at overtage en økologisk bedrift af bare en nogenlunde størrelse? For selv om den unge landmand måske med flid har opsparet et par hundrede tusinde kroner, vil der aldrig kunne stilles fuld sikkerhed i jord, bygninger og maskiner. Den risiko ønsker banker sjældent at tage. De vil foretrække at lade en etableret landmand opkøbe bedriften for at opnå større sikkerhed for drift og kapital.

Det er Økologisk Landsforening og Foreningen for Biodynamisk Jordbrug, der på vegne af en række af foreningernes medlemmer stiller ovenstående spørgsmål. Foreningerne frygter, at udviklingen i konjunkturerne i landbruget på sigt vil føre til, at økologiske og biodynamiske landbrug ved ejerskifte vil gå tilbage til konventionel drift.

- Sker dette, står det i skarp kontrast til regeringens ønske om at fremme økologien og fordoble det økologiske areal i 2020 - ikke mindst ud fra dogmet om, at økologisk udvikling skal være markedsdrevet. Regeringen ser økologi som en hjørnesteen i en grøn omstilling af det danske landbrug. Men faktisk står vi over for en reel fare for økologisk tilbagegang, hvis vi ikke finder nye veje i generationsskiftet og måden at finansiere landbruget på, så der skabes økonomisk rum til udvikling af bæredygtigheden, siger faglig udviklingschef Michael Tersbøl fra Økologisk Landsforening.

Han understreger, at også Natur- og Landbrugskommissionen anbefaler, at Landbrugsloven bør lempes, så selskaber kan eje landbrug, uden at landmanden har den bestemmende indflydelse på bedriften. Det skyldes behovet for at tilføre kapital. Men spørgsmålet er, om samfundet ikke også bør fokusere på at begrænse *bortførslen* af kapital, når ejendommen sælges til næste generation?

Strandede initiativer

Initiativet fra Økologisk Landsforening er ikke det første af sin art. Politisk har der tidligere været arbejdet med alternativer til selvejet, dog uden initiativerne er ført ud i praksis. Et eksempel er Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeris rapport fra 2001 om etablering af en jordbrugerfond, som erhverver og bortforpagter landbrugsejendomme til landmænd, som ønsker at etablere sig. Jordbrugerfonden kan således give mulighed for, at landmænd, der ikke kan etablere sig ved køb af en landbrugsejendom, kan etablere sig ved forpagtning fra fonden.

Danmarks Naturfredningsforening har i deres landbrugspolitik 'Fremtidens landbrug i balance med natur og miljø' opfordret til, at der iværksættes et udredningsarbejde, som skal kortlægge mulighederne for og krav til nye ejerformer i landbruget og skabe større mulighed for medejerskab for naturen blandt befolkningen.

ICROFS - Internationalt Center for Forskning i Økologisk Jordbrug og Fødevarer-systemer - peger også på struktur- og generationsskifteproblematikkerne, og mener 'der er behov for at se på organisering, bedriftsformer og struktur i sammenhæng med generationsskifte, finansiering og optimale managementformer', og 'der bør findes løsninger på

både de menneskelige, organisatoriske, finansierings-, regulerings- og ledelsesmæssige udfordringer i fremtidens landbrug.'

Unge er interesserede

Vanskelighederne ved generationsskifte har også skabt åbenhed blandt yngre økologiske landmænd og landbrugselever for nye måder at eje og drive landbrug på.

- Økologiske landmænd og landbrugselever er godt klar over, at de ikke kan bede forbrugerne, staten og EU betale alle udviklingsomkostningerne for omstillingen. Det økologiske landbrug kan heller ikke vende tilbage til en romantisk forestilling om den gamle bondefamiliekultur og livet på landet. De nye udviklings tiltag skal have en positiv vinkel og et udbytte for alle involverede parter og må ikke have karakter af at skulle redde en nødlidende økologisk gård, siger Michael Tersbøl.

Tre projekter

Økologisk Landsforening og Foreningen for Biodynamisk Jordbrug har kontakt til tre bedrifter/grupper af landmænd, som har ytret ønske om at deltage i omstillingen.

Et af initiativerne - Biodynamisk Samvirke i Sønderjylland - er fuldt projektmodnet og skal tjene som modelbedrift i udviklings-

projektet. Biodynamisk Samvirke er en gruppe på fem sønderjyske landbrug med et samlet areal på 1.000 ha, 570 malkekøer, 12.000 æglæggende høner, grøntsagsproduktion og medejerskab af et mejeri og et pakkeri. Samvirket har igennem flere år arbejdet med at udvikle ideen om et landbrug med en langt større palet af samfundsnyttige effekter ved gennem konkret handling at vise nye veje i udviklingen af lokalsamfundet og landbruget i Danmark.

Flerdoblning af økologi på Samsø

Økologisk Samsø er et projekt med en ambition om en flerdoblning af det økologiske dyrkningsareal på Samsø i løbet af de kommende 8-10 år. Foreningens formål er at etablere en erhvervsdrivende fond, der opkøber jord og landbrugsejendomme, som herefter forpagtes ud til økologiske landmænd på rimelige økonomiske vilkår og med hjælp til afsætningen af produktionen.

Sejersbøl I/S er et økologisk landbrug på 1.000 ha og 800 malkekøer, som ejes og drives af fire familier. Sejersbøl I/S ønsker at inddrage og dele ejerskabet til bedriften med flere personer, fonde, foreninger og andre, der deler samme syn på økologi, fødevarerproduktion og vedvarende energi som de nuværende ejere.

Dansk inspiration

Fleere af landmændene, som indgår i projektet, er inspireret af de eksempler i ind- og udland, der allerede findes på andre ejer- og organisations- og afsætningsformer. I Danmark har landbrugslovgivningen traditionelt favoriseret selvejet, men der findes eksempler på økologiske og biodynamiske landbrug, hvor selvejet er afløst af andre ejerformer, og hvor landbruget har flere funktioner i forhold til samfundet.

- **Landbrugslauget A.m.b.a.** ved Karise er ejet af 500 forbrugere og drives af en ansat landmand og en bogholder. Se www.landbrugslauget.dk
- **Søgaard Andelsbrug A.m.b.a.** ved Sønder Felding er ejet af en gruppe af jordbrugere

- **Kammergave**, Munke Bjergby. Landbruget drives sammen med et socialpædagogisk botilbud og er overdraget til en selvejende institution. Se www.kammergave.dk
- **Hertha Lefvællesskab** ejes af en almennyttig fond og drives som et socialpædagogisk botilbud for voksne udviklingshæmmede, hvor 20 udviklingshæmmede arbejder i landbruget, bageriet og på mejeriet og bor sammen med 110 normalt fungerende mennesker. Se www.hertha.dk
- **Barritskov** og **Knuthenlund** godser. Private initiativer som har prioriteret økologi og forædling af produkter. Flere lokale jobs og en tættere kontakt til forbrugerne med abonnementsordning og direkte levering. Se www.aarstiderne.com og www.knuthenlund.dk

Der er brug for nye ejerformer

EJENDOMSHANDEL: På 'Faglig formiddag' på Økologisk Festival var der indlæg om alternative ejerformer og generationsskifte. Indlæggene understregede, at der er brug for at udvikle nye ejerformer, for bankerne tager ikke teten, når der skal tænkes nyt, og alternativerne kan være særdeles komplekse

Af Irene Brandt

Hvis du vil købe en landbrugsejendom til en værdi af 40 mio. kr., og ønsker du kreditforenings- og banklån gennem Danske Bank, ser regnestykket sådan ud:

Realkredit	24 mio. kr.
Bank	6 mio. kr.
Vækstlån	6 mio. kr.
Sælgerpantebrev	3 mio. kr.
Selvfinansiering	1 mio. kr.

Regnestykket blev præsenteret af landbrugskundecheff Christian Hartvig Andersen fra Danske Bank på 'Faglig formiddag' i forbindelse med Økologisk Festival på Kalø Økologisk Landbrugsskole 8. juni.

- Når jeg får besøg af en nyuddannet landmand, som gerne vil låne penge til køb af en gård, sender jeg ham som regel hjem med besked om at bruge sin uddannelse som ansat på en gård og i løbet af en årrække både spare erfaring og penge op. Kan han efter nogle år stille med en opsparing på 1 mio. kr. og et cv, der dokumenterer, at han kan drive overskudsgivende landbrug, så er det stadig muligt at få et lån til køb af en landbrugsejendom i Danske Bank, sagde Christian Hartvig

Andersen.

Ved at kombinere egen opsparing med vækstlån og sælgerpantebreve havde han dermed præsenteret alle sine forslag til finansiering af 'nye' ejerformer.

Generationsskifte

På Skyttes Gartneri på Fyn er ejeren, Lars Skytte, i fuld gang med at gennemføre et generationsskifte.

Tre af gartneriets medarbejdere ønsker på sigt at overtage gartneriet, og det bliver på 'sigt', for ingen af de unge gartnere kan stille med 1 mio. kr. i opsparede midler.

- Vi har valgt en glidende overgang, som sikrer, at de tre unge kan komme ind, og at jeg kan komme ud på en stille og fornuftig måde. Vi startede sidste år, hvor jeg omdannede gartneriet til et anpartsselskab. De kommende år skal de tre unge gartnere så overtage anparter, der tilsammen udgør 48 pct., fortalte Lars Skytte.

Han har lagt vægt på, de tre unge gartnere, som han alle betegner som dygtige gartnere, også deler hans holdninger til at drive jorden økologisk, og at kemien de fire imellem er god.

For sælgers risiko

I overgangsfasen drives gartneriet for Lars Skyttes risiko. Han har en egenkapital på 1,5 mio. kr. bundet i gartneriet, og indtil denne egenkapital kan betales ud af anpartsselskabet, er der ikke nogen af anpartshaverne, der kan se frem til en løn, der overstiger grundlønningen i gartneri-erhvervet, hvilket vil sige cirka 25.000 kr. om måneden. Lars Skyttes goodwill kapitaliseres i form af nedsat arbejdstid til fuld løn til Lars Skytte i en overgangsperiode.

Skyttes Gartneri

Skyttes Gartneri holder til i Årslev på Fyn. Lars Skytte ejer 30 ha jord og forpagter derudover 10 ha, så gartneriet i alt dyrker grøntsager på 40 ha. De 40 ha drives i et samarbejde med to økologiske mælkeproducenter. I alt råder gartneriet og de to gårde over 300 ha, som dyrkes i fem-årige skift, så gartneriet altid har 40 ha jord til rådighed. På gartneriet er der ud over Lars Skytte (tv) 15 medarbejdere. Foto: Morten Telling

I love øko-tatoveringen var meget populær blandt dyrskuets gæster.

Roskilde Dyrskue hjalp økologien på vej

MARKEDSFØRING: Økologisk Landsforening fik en meget fin eksponering på Roskilde Dyrskues Øko Camp

Tekst: Irene Brandt

Foto: Mads Sejersen Vinther

- Vi kan jo starte med at takke dyrskuets arrangører for placeringen af dyrskuets Øko Camp lige inden for hovedindgangen. Det resulterede i hvert fald i, at Økologisk Landsforening fik en eksponering, som jeg ikke ved, hvor vi ellers skulle have fået, siger Mads Sejersen Vinther, der er Grøn-vækst konsulent i Økologisk Landsforening.

I omegnen af 30 kasser med materialer var taget med til Økologisk Landsforenings stand på Øko Camp - og stort set alt, blev udelt til de meget interesserede besøgende.

Grøn Vækst

- De besøgende ville meget gerne have information om det økologiske rejsehold for Grøn Vækst, som er et tre-årigt projekt, der skal fremme regeringens målsætning om at fordoble det økologiske areal i Danmark inden 2020, fortæller Mads Sejersen Vinther og fortsætter:

- Derudover var der stor interesse for om-lægningstjek - både fra etablerede jordbrugere og fra folk, der gerne vil flytte fra by til land.

I love øko

I løbet af de tre dage, dyrskuet varede gæstede 85.184 besøgende dyrskuet. Og en pæn stor del af gæsterne forlod dyrskuet med en 'I love øko'-tatovering, som ud over informationsmateriale og plakater, var en meget efterspurgt ydelse i Økologisk Landsforenings stand.

Ud over Økologisk Landsforening kunne de besøgende på Øko Camp blandt andre træffe Landbrug & Fødevarer, Naturmælk, Feltengaard Organic, Falslevgård Mølle, Hanelag, The Sandwich Company, Ørbæk Bryggeri samt Slagtergården i Holbæk. Derudover var der en stor Fødevareudstilling, hvor der også var økologiske producenter blandt udstillerne - blandt andre Slagter Sørensen.

Dansk landbrug anno 2013

Mads Sejersen Vinther fra Økologisk Landsforening er ikke alene om at være begejstret for afviklingen af dyrskuet. Dyrskueleder Thor Nielsen er også godt tilfreds:

- Vi har bestræbt os på at vise de mange gæster et billede af dansk landbrug anno 2013. Vi har haft et særligt stort fokus på fødevarerne og vist og involveret gæsterne i, hvordan produkterne bliver til. Det har været populært, og det er dejligt, at der er opbakning til vores indsatser, siger Thor Nielsen.

Baggrund

Økologisk Landsforening har kontakt med en række landmænd, som ønsker at handle nytænkende, helhedsorienteret og langsigtet på de aktuelle udfordringer ved at omstille deres bedrifter til landbrug med en langt bredere samfundsnyttig tilgang til bæredygtighed, og med en bredere samfundsrolle end den rent kommercielle fødevarerproduktion. For eksempel ønsker landmændene at inddrage sociale og kulturelle aktiviteter på gårdene, knytte forbrugere og lokalsamfund tættere på landbruget gennem nye relationer, herunder lokal afsætning af fødevarer, samt udvikle nye måder at finansiere, eje og organisere landbrugene på, så ejerskabet og ansvaret for jorden bliver et fælles anliggende.

International inspiration

I andre lande har lovgivningen ikke favoriseret selvejet. Det har givet plads til en frodig innovation og en række eksperimenter - for eksempel CSA, Community Supported Agriculture.

- I USA findes over 4.000 landbrug, hvor CSA ikke nødvendigvis betyder en alternativ ejerform, men i hvert fald en ny organisationsform, hvor relationen til forbrugere og lokalsamfundet får en meget kraftigere betoning. Se www.localharvest.org/csa
- I Storbritannien har Soil Association udviklet en håndbog til omlægning til CSA og oprettet en Land Trust (fond), hvor man kan donere landbrugsjord. Se www.soilassociation.org

- I Tyskland har særligt det biodynamiske landbrug en tradition for fondsejede landbrug, og der findes i dag ca. 80 sådanne gårde. Mange af gårdene kombinerer landbruget med andre aktiviteter, særligt forædling af råvarerne og social virksomhed. Se for eksempel www.hofgruender.de, www.hofgemeinschaft-loestrup.de og www.regionalwert-ag.de
- I Frankrig er der opstået en særdeles livskraftig organisation kaldet Terre de Liens, som opkøber mindre landbrug på basis af kapitalindsatser fra forbrugere og forpagter dem ud til økologiske landmænd, som derved får adgang til jord på langt bedre vilkår. Se www.terredeliens.org